

HISTORISCHE

Museum De Lakenhal in beginnende transitie. Eerst de entree weer in originele staat. De overkapping is verwijderd. Foto: Karin Borghouts

SENSATIE

Conservator Prosper de Jong kijkt vanachter het bureau de bouwplaats op richting Lammermarkt, met een kijk op fundering voor de nieuwbouw.

Het Leidse Museum De Lakenhal ondergaat een intensieve verbouwing en uitbreiding. En dat allemaal op een beperkte ruimte midden in de stad. Het oorspronkelijke gebouw dateert uit 1640 en is de afgelopen eeuwen veranderd, aangepast, opgeknapt, uitgebreid en gerenoveerd. Op dit moment wordt er gebouwd maar wordt er ook gekeken naar de geschiedenis. Wat is van waarde, wat vinden de oudheidkundigen in de grond, achter de muren, onder de verflagen. Een gecompliceerde en uiterst boeiende samenvoeging van verleden, heden en toekomst. LEVEN! voert je gedurende het bouwproces mee achter de schermen. Met alle ins en outs, de voortgang van directie tot werkvloer, van bouwer tot suppoost. Eén ding: het wordt weergaloos mooi!

Detail van een zestiende-eeuws kruiskozijn uit Pieterskerkgracht 9

Er is al veel veranderd, vaak onherkenbaar veranderd. En het gaat snel. Funderingen worden gelegd, kelders leeggpompt, muurtjes weggebroken en muurtjes opgetrokken. En bij alles wat er gebeurt, staan de archeologen, historici en andere specialisten er bovenop met de neus. Ook de fotograaf heeft het druk want alles wordt gedocumenteerd. Elke week is weer anders. Sommige plekken liggen nu open maar zullen binnenkort voor de eeuwigheid aan het licht worden onttrokken. Een bijzondere optelling van momenten, hoogtepunten vaak voor de betrokkenen zoals directie, conservatoren en de bouwers/restauratoren. Een van de nauw betrokkenen is Prosper de Jong, conservator kunstnijverheid van het museum en bemoeit zich met de bouwhistorie. Hij studeerde twee jaar Archeologie, is gediplomeerd restaurator van glas en keramiek, en studeerde Kunstgeschiedenis met als specialisatie kunstnijverheid/interieur:

De Koepel van de Papenvleugel wordt volledig gerestaureerd met steun van Stichting Pape-fonds.

‘Pel de verflagen als een ui en je kijkt terug in de tijd. Elke pigment komt uit een bepaalde periode. Het wordt een soort kalender.’

Prosper de Jong boven een plattegrond met tekeningen van wanden en ruimtes met collectieobjecten die teruggeplaatst worden; tegeltableaus, ornamenten, vensters. Vaak veel ouder dan Museum De Lakenhal zelf, maar ooit ingebracht als collectiestuk.

‘Bouw-historie is eigenlijk archeologie boven de grond. Bijvoorbeeld de twee kruiskozielen die sinds 1898 ingemetseld zaten in de zogeheten Stempelkamer. Een ingebouwd collectieobject noemen we dat. Die komen oorspronkelijk uit Pieterskerkgracht 9 (waar nu Ars Aemula Naturae is gevestigd), werden in 1986 weer weggehaald uit de Lakenhal en plaatsen we straks terug. Een object dus ouder dan de lakenhal zelf.’

Stijlkamers

Het exterieur van het museum is nog altijd intact en oogt door de iconografische verzieringen als een tempel gewijd aan de lakenindustrie.

Het moet destijds een geweldige indruk op passanten en bezoekers hebben gemaakt. Door de verwijdering van de overkapping op het voorplein is deze monumentale gevel weer in vol ornaat te zien. De oorspronkelijke vorm van de begane grond van het gebouw met voorplein en galerijen, ontvangthal en achterplein is na de restauratie weer zichtbaar. En zo zijn er meer details maar ook zelfs hele ruimtes die meerdere ‘oorsprongen’ hebben. Prosper: ‘Een stijlkamer bijvoorbeeld geeft een tijdsbeeld aan maar hoeft niet in alle opzichten een beeld te geven van de realiteit. Je maakt iets na. Het gaat om het karakter uit die periode, bijvoorbeeld 1900. Zo is er in het museum bijvoorbeeld een bete-

gelde stijlkamer, de ‘Oud-Hollandsche keuken’ die geïnspireerd is op de bekende Hindelooper kamer, een stijlkamer die eind negentiende eeuw als zogenaamd ‘typisch Hollands’ interieur in diverse musea en tentoonstellingen populair was. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat alle huizen zo waren ingericht. We brengen dat karakter terug in die tijd, met tegeltableaus, meubels, schilderijen enz. En zo adviseren wij de architecten ook. Omdat we elementen terugplaatsen die bij het gebouw horen. Ingemetseld of opgehangen. Zo was een keuken ook een stijlkamer. We hebben op basis van historische gegevens besloten om de stijlkamers te benadrukken.’

‘In 1890 stond er voor het laatst iemand in de kelder, die nu weer even te zien is. Straks ligt daar een vloer overheen en is het weer voor jaren gesloten. Dat voelt als een historische sensatie.’

Willianne van der Sar doet kleuronderzoek in Oud-Hollandse keuken

Ontdekking waterkelder achterplaats

Bijzondere vondsten

Waterkelders zijn er gevonden. Uit vroegere plattegronden was wel bekend waar sommige kelders en voormalige bedstedes zouden kunnen liggen, maar nu pas, door de graafwerkzaamheden, komen ineens onderdelen bloot te liggen. Prosper: ‘Dergelijke vondsten vertellen het verhaal over het gebouw. Dat kunnen we documenteren en fotograferen. Want daarna verdwijnt het weer voor eeuwen onder grond of we moeten onderdelen verwijderen. Organisaties als Erfgoed Leiden e.o. komen inmeten, foto's maken en rapporteren. Gemiddeld wordt er onder het grootste oppervlak zo'n 50 cm afgegraven. Dus je kijkt bij wijze van spreken 50 cm de geschiedenis in. Onder de vloeren zien we resten uit vroegere tijden. Onder de vloeren zien we resten uit de oudheid. De voormalige indeling van een 17e eeuwse kelder, resten van scheidingsmuren. De plattegrond die er van die tijd is, blijkt dat goed te matchen met de resten die we tegen komen in de grond. Logisch natuurlijk, maar een

aparte constatering. Er zijn ook oudere sporen terug te zien.

Kleuronderzoek

Verflagen op muren, kozijnen, deuren en alles eigenlijk waarmee het gebouw wordt voorzien van een laag, onthullen haar eigen geschiedenis als je de lagen afpelt, als een ui. Prosper: ‘Tegenwoordig wordt voor een schilderbeurt soms het hout kaalgehaald en kun je op het kale hout een nieuwe laag aanbrengen. Dat gebeurde vroeger niet. Het ging laag over laag. Dus elke laag vertegenwoordigt een tijd. Met een scalpel -een chirurgisch mes- kun je de tijdslagen ontrafelen, dat noemt men stratigrafisch kleuronderzoek, dus de verschillende lagen van het historische verfpakket herkennen en benoemen. Je kunt ook een monster nemen via een dwarsdoorsnee, als een soort doorgesneden toverbal. Vervolgens kun je die lagen onder de microscoop leggen. Dan begint het pigment onderzoek. Aan de grootte en vorm van de individuele korrels is door specialisten te zien om welk type pigment het gaat en uit welke tijd dit

kan dateren. Sommige korrels in een pigment kun je herleiden tot een bepaalde periode. Zinkwit bijvoorbeeld, als je dat tegenkomt, is van na circa 1850 omdat het pas vanaf die tijd op grote schaal als verfbestandsdeel te koop was. Dat betekent dus dat alle lagen die er daarna overheen zijn aangebracht van na die tijd komen. We willen de kleuren dateren; welke kleur werd wanneer gebruikt. Vervolgens maken we een afweging van kleurcombinaties die we nu gaan gebruiken. De verlaag op het natuursteen aan de voorgevel is verwijderd. Straks wordt aan de hand van het onderzoek bepaald welke kleur er weer op komt. Scharnieren van deuren zijn ook zo'n dankbare plek want die worden nog al eens overgeslagen bij een behandeling. Uit dat soort plaatsen kon kleuronderzoeker Willianne van der Sar voor het museum veel gegevens herleiden. Daar kun je heel veel uit halen. Op deze manier proberen we het kleurgebruik zo nauwkeurig mogelijk in tijd vast te leggen, zodat we straks een nieuw hoofdstuk kunnen toevoegen aan Museum De Lakenhal die past en goed aansluit bij de vorige vier eeuwen.

Stempelkamer situatie 1916 met een ingebouwd zestiende-eeuws kruiskozijn uit Pieterskerkgracht 9

Stempelkamer situatie 2016 met een replicakozijn uit 1986. Tijdens de restauratie keert hier het zestiende-eeuwse kruiskozijn terug.